

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2018-02-21

Närvarande: F.d. justitieråden Karin Almgren och Lena Moore samt justitierådet Dag Mattsson

Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem

Enligt en lagrådsremiss den 25 januari 2018 har regeringen (Socialdepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om förbud mot innehav av berusningsmedel m.m. vid hem för vård eller boende,
2. lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar,
3. lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,
4. lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga,
5. lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård,
6. lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av kanslirådet Charlotte Lönnheim, biträdd av kanslirådet Karin Hjelmer.

Förslagen föranleder följande yttrande av Lagrådet:

Förslaget till lag om förbud mot innehav av berusningsmedel m.m. vid hem för vård eller boende

Enligt 16 kap. 7 § socialtjänstlagen får huvudmannen för ett hem för vård eller boende besluta att de som bereds vård där inte får inneha alkohol eller andra berusningsmedel och inte heller injektionssprutor eller kanyler. Sådan egendom får omhändertas om den påträffas inom hemmet. Den som förestår hemmet ska låta förstöra eller sälja egendomen enligt bestämmelserna i 1958 års lag om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m.

I lagrådsremissen föreslås att paragrafen i socialtjänstlagen upphävs och att i stället en ny lag införs som, förutom hem för vård eller boende som drivs av landsting eller kommun, också omfattar sådana hem i enskild regi. Den som förestår hemmet ska kunna besluta att det vid hemmet ska råda ett förbud mot att inneha egendom av det slag som nu anges i socialtjänstlagen och också viss annan egendom. Om ett förbudsbeslut har fattats ska den som förestår hemmet omhänderta egendomen och se till att den förstörs eller säljs enligt reglerna i 1958 års lag.

Ett alternativ till en egen lag hade en varit att låta 16 kap. 7 § socialtjänstlagen också omfatta hem som drivs av enskilda. Reglerna skulle med en sådan lösning på ett naturligt sätt integreras i den befintliga lagstiftningen. Emellertid skulle syftet att befria socialtjänstlagen från inslag av tvång då gå förlorat. Det får därför anses befogat att på sätt som föreslås skapa en ny lag.

1 §

Paragrafen anger lagens tillämpningsområde. Vad som avses med uttrycket "hem för vård eller boende" framgår emellertid inte av lagen.

Hem för vård eller boende (HVB) är ett samlingsbegrepp för flera olika typer av boendeformer som sköts av kommuner, landsting, Statens institutionsstyrelse (SiS) och enskilda aktörer. Med hem för vård eller boende avses enligt 3 kap. 1 § första stycket socialtjänstförordningen ett hem inom socialtjänsten som tar emot enskilda för vård eller behandling i förening med boende. Som ett sådant hem räknas inte sådana särskilda boendeformer som avses i 5 kap. 5 § andra stycket eller 5 kap. 7 § tredje stycket socialtjänstlagen, nämligen hem för service och omvårdnad av äldre människor som behöver särskilt stöd och hem med särskild service för människor med funktionshinder. Av 7 kap. 1 § första stycket 1 socialtjänstlagen framgår att en privat aktör inte utan särskilt tillstånd får yrkesmässigt bedriva verksamhet i form av hem för vård eller boende.

Det är SiS som driver s.k. § 12-hem (särskilda ungdomshem enligt 12 § LVU) och LVM-hem enligt 22 och 23 §§ LVM. SiS får dock enligt 6 kap. 3 § andra stycket socialtjänstlagen, om det finns särskilda skäl för det, genom avtal uppdra åt ett landsting eller en kommun att driva ett sådant hem.

Av lagrådsremissen framgår att lagen ska omfatta hem för vård eller boende som drivs av kommuner eller landsting eller i enskild regi och där de boende vistas frivilligt eller tvångsvis med stöd av 2 § LVU. LVM-hem och § 12-hem ska inte omfattas.

För att det avsedda tillämpningsområdet ska framgå av paragrafen bör enligt Lagrådets mening klargöras att lagen ska tillämpas vid

hem för vård eller boende som drivs av någon annan än SiS och att den inte gäller sådana särskilda boendeformer som avses i 5 kap. 5 § andra stycket eller 5 kap. 7 § tredje stycket socialtjänstlagen. Undantag från tillämpningsområdet bör också göras för de hem för vård eller boende som kommun eller landsting driver på uppdrag av SiS.

2 och 3 §§

I 2 § första stycket regleras vad som ska kunna förbjudas vid hemmet. Uppräkningen av förbjuden egendom är mer omfattande än socialtjänstlagens reglering och motsvarar förbuden i 16 § LVU och 31 § LVM. Avsikten är att samma regler ska gälla för alla som vårdas på särskilda ungdomshem, LVM-hem och olika former av HVB.

Den som förestår verksamheten ska kunna besluta att – utöver det som kan förbjudas enligt nuvarande 16 kap. 7 § socialtjänstlagen – narkotika, dopningsmedel och hälsofarliga varor inte ska vara tillåtet vid hemmet.

Av narkotikastrafflagen, lagen om förbud mot vissa dopningsmedel och lagen om förbud mot hälsofarliga varor framgår att innehav av dessa medel och varor – utom i vissa i lagarna angivna fall – är straffbart och att medlen och varorna kan förverkas. Ett beslut om förbud enligt 2 § första stycket i den föreslagna lagen har alltså ingen betydelse i detta avseende; innehavet är redan förbjudet enligt annan lagstiftning.

Enligt Lagrådets mening bör punkterna 1, 4 och 5 slopas och innehållet i första stycket – som gäller förbud att inneha – närmare ansluta till den nuvarande regleringen i socialtjänstlagen.

Regleringen i första stycket har emellertid också betydelse för vad den som förestår verksamheten har möjlighet att omhänderta. Utan lagstöd finns inte någon sådan rätt.

Avsikten med den nya lagen är att möjligheterna att omhänderta egendom vid hem för vård eller boende som drivs i enskild regi ska motsvara dem i LVU och LVM. Även om det enligt Lagrådets mening inte är helt oproblematiskt att ge enskilda en möjlighet att omhänderta egendom som det straffbart att inneha, får detta accepteras för att göra förutsättningarna för vården oberoende av om verksamheten bedrivs i allmän eller enskild regi. En bestämmelse om att egendom som avses i 2 § får omhändertas innebär att regleringen i sak kommer att överensstämma med vad som gäller för särskilda ungdomshem och LVM-hem.

På skolområdet finns bestämmelser som ger rektorn eller en lärare rätt att omhänderta föremål som används på ett sätt som är störande för utbildningen eller som kan utgöra en fara för säkerheten, se 5 kap. 22 och 23 §§ andra stycket skollagen. Regleringen kan tjäna som förebild för utformningen av den nu aktuella lagen.

Den föreslagna punkten 7 i första stycket ger möjlighet att besluta att de boende inte får inneha egendom som kan skada den enskilde eller någon annan, försvåra vården av honom eller henne eller äventyra säkerheten vid hemmet. Vad som kan tänkas försvåra vården utvecklas inte i remissen. Vitt skilda typer av föremål skulle kunna omfattas. Enligt Lagrådets mening är det tveksamt om lagstiftningen bör innehålla en möjlighet för föreståndaren för hemmet att fatta beslut om förbud med ett så obestämt innehåll. Lagrådet förordar att punkten begränsas till egendom som kan skada den enskilde eller någon annan eller äventyra säkerheten vid hemmet.

Enligt 2 § andra stycket ska förbjuden egendom som påträffas inom hemmet omhändertas. Egendom som påträffas inom hemmet utan att det finns någon känd ägare till den regleras i anslutning till reglerna om förstörelse eller försäljning av egendomen i 3 §. Enligt Lagrådets mening blir regleringen tydligare om 2 § andra stycket och de delar av 3 § som behandlar omhändertagande av egendom bildar en egen paragraf. Det bör inte vara obligatoriskt för den som förestår hemmet att fatta ett beslut om omhändertagande.

Har ett beslut om förbud fattats ska den som förestår hemmet besluta att omhänderta egendomen och förvara den intill dess att beslutet har vunnit laga kraft. Först därefter får – om värdet är ringa eller om det annars är försvarligt – egendomen förstöras eller i annat fall säljas.

Det kan ifrågasättas om det är lämpligt att överlämna till en enskild aktör som förestår ett hem för vård eller boende att inte bara omhänderta utan också förvara egendom som det är brottsligt att inneha. Påträffas sådan egendom vid hemmet bör enligt Lagrådets mening detta, på sätt som föreskrivs i 5 kap. 23 § andra stycket skollagen, anmälas till Polismyndigheten.

Enligt 3 § i den föreslagna lagen ska den som förestår verksamheten vid hemmet se till att sådan egendom som avses i 2 § första stycket 1–6 förstörs eller säljs enligt bestämmelserna om beslagtagn egendom i 2 § första stycket 1 lagen om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. Första stycket 1 i den paragrafen innehåller emellertid tre stycken, varav enbart det första har relevans för den nu aktuella egendomen. För att underlätta förståelsen förordar Lagrådet att tillämpliga delar av det första stycket i stället tas in i den nya lagen.

Av remissens lagförslag framgår att egendom som omhändertas enligt punkten 7 inte ska kunna säljas med stöd av förverkandelagen. Det framgår dock inte hur denna typ av egendom ska hanteras och när den ska återlämnas till den boende. En reglering av dessa frågor bör övervägas i den fortsatta beredningen.

4 §

Enligt paragrafens första stycke får beslut att förstöra eller sälja egendom överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Någon möjlighet att överklaga ett beslut om omhändertagande föreslås inte i remissen. En sådan rätt bör enligt Lagrådets uppfattning övervägas, i vart fall om det införs en möjlighet att besluta att egendom som kan försvåra vården ska kunna omhändertas av föreståndaren.

Hemmet för vård eller boende ska enligt andra stycket vara motpart till den enskilde som överklagar ett beslut att förstöra eller sälja egendom. Motpart i domstol bör vara den fysiska eller juridiska person som driver hemmet för vård eller boende. Stycket bör därför justeras.

Lagrådets lagförslag

Med beaktande av de synpunkter avseende remissens förslag till ny lag som nu framförts får lagen följande lydelse.

1 §

Denna lag tillämpas vid hem för vård eller boende som drivs av en kommun eller ett landsting. Lagen tillämpas också i sådan enskild verksamhet i form av hem för vård eller boende som har tillstånd enligt 7 kap. 1 § första stycket 1 socialtjänstlagen (2001:453).

Lagen tillämpas inte vid sådana särskilda boendeformer som avses i 5 kap. 5 § andra stycket eller 5 kap. 7 § tredje stycket socialtjänstlagen. Lagen tillämpas inte heller vid hem för vård eller boende som Statens institutionsstyrelse driver eller med stöd av 6 kap. 3 § andra stycket socialtjänstlagen uppdragit åt en kommun eller landsting att driva.

2 §

Den som förestår verksamheten vid hemmet får besluta att de som vårdas där inte får inneha

1. alkoholhaltiga drycker,
2. andra berusningsmedel,
3. injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika, eller
4. någon annan egendom som kan skada den som vårdas eller någon annan eller äventyra säkerheten vid hemmet.

X §

Om egendom som omfattas av ett beslut enligt 2 § påträffas inom hemmet får den omhändertas. Detsamma gäller narkotika, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel och sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot hälsofarliga varor.

Y §

Om ett föremål som har omhändertagits enligt X § kan antas bli förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken, 6 § narkotikastrafflagen (1968:64), 5 § lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål, 5 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel, 9 kap. 5 § vapenlagen (1996:67) eller 5 § lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, ska den som förestår verksamheten vid hemmet skyndsamt anmäla omhändertagandet till Polismyndigheten. Beslutet att omhänderta får bestå tills frågan om föremålet ska tas i beslag har prövats.

3 §

Den som förestår verksamheten vid hemmet ska låta förstöra omhändertagen egendom som avses i 2 § 1–3 om värdet är ringa eller det annars kan anses försvarligt. I annat får egendomen säljas. Belopp som erhållits vid försäljningen tillfaller staten.

[Egendom som avses i 2 § 4 ...]

4 §

Beslut att [omhänderta,] förstöra eller sälja egendom enligt 3 § får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Den som driver ett hem för vård eller boende är motpart till den enskilde som överklagar ett beslut att förstöra eller sälja egendom enligt 3 §.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Förslaget till lag om ändring i lagen om allmänna förvaltningsdomstolar

18 §

Tredje stycket 3 bör inledas enligt följande.

3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, mål om vård vid en låsbar enhet enligt 15 b § samma lag, mål om vård i avskildhet enligt 15 c § samma lag, mål om vård i enskildhet enligt 15 d § samma lag, / ... /

Förslaget till lag om ändring i lagen om vård av missbrukare i vissa fall

31 §

Enligt remissen ska orden "enligt denna lag" utgå i paragrafens inledning som lyder "Den som vårdas enligt denna lag ...". Med ändringen avses att åstadkomma att paragrafen – liksom 16 § LVU – även ska gälla för dem som vårdas frivilligt på ett LVM-hem.

Lagrådet avstyrker förslaget och hänvisar till vad Lagrådet anför vid 16 § LVU och Lagrådets inledande synpunkter till LVU.

32 a §

Lagrådet hänvisar till vad Lagrådet anför vid 17 a § LVU och föreslår att paragrafen formuleras enligt följande.

Den intagne är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att vid ankomsten till LVM-hemmet lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. Den intagne får uppmanas att lämna prov endast om det finns anledning till det.

Första stycket första meningen gäller också om det under vistelsen i hemmet kan misstänkas att den intagne är påverkad av någon sådan dryck eller vara eller något sådant medel som anges i första stycket.

32 b §

Lagrådet hänvisar till vad Lagrådet anför vid 17 b § LVU och föreslår att paragrafen formuleras enligt följande.

Om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet, får den intagnes bostadsrum och andra slutna förvaringsställen som den intagne disponerar undersökas (rumsvisitation). En rumsvisitation får endast utföras för att söka efter föremål som den intagne enligt 31 § inte får inneha.

En rumsvisitation ska genomföras i närvaro av ett vittne. All den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas.

32 c §

Lagrådet hänvisar till vad Lagrådet anför vid 17 c § LVU och föreslår att paragrafen formuleras enligt följande.

Om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet, får säkerhetskontroll genomföras med metalldetektor eller annan liknande anordning på de LVM-hem som Statens institutionsstyrelse bestämmer. Det ska för varje LVM-hem anges i vilka situationer kontroller får genomföras på intagna som vårdas enligt denna lag. Sådant kontroll får bara genomföras för att söka efter föremål som den intagne enligt 31 § inte får inneha.

33 §

Lagrådet hänvisar till vad Lagrådet anför vid 18 § LVU. I uppräkningsbör 31 § behållas.

34 §

Lagrådet hänvisar till vad Lagrådet anför vid 15 b § LVU och föreslår att paragrafen formuleras enligt följande.

Den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem för särskilt noggrann tillsyn får hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning i rörelsefriheten som är nödvändig för att vården ska kunna genomföras.

Den intagne får beredas vård vid en enhet inom hemmet som är låsbar eller på något annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn (vård vid låsbar enhet),

1. om det är nödvändigt med hänsyn till den intagnes, övriga intagnas eller personalens säkerhet, eller
2. om det är nödvändigt för att förhindra att den intagne avviker eller för att i övrigt genomföra vården.

Den som vårdas vid en låsbar enhet ska ges möjlighet att dagligen vistas utomhus och att ägna sig åt fysisk aktivitet eller någon fritidssysselsättning.

Den intagne får vårdas inom en sådan enhet under högst två månader i följd. Om särskilda behandlingsskäl föranleder det, får dock vården vid enheten pågå längre tid, förutsatt att någon av de omständigheter som anges i andra stycket fortfarande gäller och att den intagne samtidigt ges möjlighet till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet.

34 b §

Lagrådet hänvisar till vad Lagrådet anför vid 15 c § LVU om att i lagtexten tillfoga uttrycket ”vård i avskildhet” inom parentes.

36 c §

Lagrådet hänvisar till vad Lagrådet anför vid 20 d § LVU om att paragrafen bör utgå och underrättelseskyldigheten regleras i förordning.

44 §

Första stycket 2 och 3 bör lyda enligt följande.

2. innebär inskränkningar i särskilt fall av rätten för den som vistas i hemmet att enligt 33 a § använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök,

3. gäller vård på en läsbar enhet enligt 34 §,

Förslaget till lag om ändring i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga

Inledande synpunkter

Lagens tillämplighet på unga som vårdas frivilligt

I remissen föreslås att vissa bestämmelser som gäller s.k. särskilda befogenheter, bl.a. 16 § om berusningsmedel m.m., ska ändras så att de gäller alla som vårdas på ett särskilt ungdomshem, även dem som vårdas där frivilligt. Ändringen i 16 § har sin grund i förslaget till den nya lag om förbud mot innehav av berusningsmedel m.m. vid hem för vård eller boende (lagförslag 1) och motiveras med att det är viktigt att bestämmelserna om berusningsmedel m.m. är lika för alla som vårdas på särskilda ungdomshem och i olika former av hem för vård eller boende.

Bestämmelserna i 16 § gäller redan, vilket också framhålls i remissen, för unga som vårdas frivilligt på ett särskilt ungdomshem genom en tillämpning av 18 §. Enligt den bestämmelsen kan SiS, efter regeringens bemyndigande, bestämma att 16 § (och 17 § med regler om kroppsvisitation m.m.) ska gälla alla som vårdas i ett särskilt ungdomshem. Bestämmelsen i 18 § är parallell till motsvarande bestämmelse i LVM som i sin tur infördes för att kunna integrera vård enligt LVM med olika former av frivilligvård (prop. 1983/84:174 s. 32, jfr prop. 1981/82:8 s. 94 f.). Enligt remissen har SiS fattat beslut med stöd av 18 § beträffande alla särskilda ungdomshem.

LVU är en tvångslagstiftning och det är enligt Lagrådets mening klart olämpligt att utforma vissa av bestämmelserna i lagen så att de gäller även den frivilliga vården. Det gör också regleringen otydlig. Det blir en märklig ordning om t.ex. 16 § gäller direkt för unga som vårdas frivilligt medan andra bestämmelser, 17 § och ytterligare nya bestämmelser (se nedan), också ska gälla för frivilligvården men då genom 18 §. LVU bör även i fortsättningen förbehållas unga som tvångsvårdas enligt lagen och 18 § utgöra en brygga mellan LVU och frivilligvården.

Lagrådet avstyrker alltså förslaget att 16 § ska gälla även dem som vårdas frivilligt och förordar att 16 § behålls i uppräkningsdelen i 18 §.

Lagrådet godtar förslaget att uppräkningsdelen i 18 § ska kompletteras med ytterligare åtgärder som därmed kan tillgripas mot alla som vårdas på ett särskilt ungdomshem. Det gäller 17 b § (rumsvisitation) och 17 c § (skyddsvisitation). Bestämmelserna är ägnade att upprätthålla ordning och säkerhet på de särskilda ungdomshemmen och bör lämpligen gälla även dem som vårdas där frivilligt. När det gäller olika bestämmelser som inte räknas upp i 18 § – t.ex. 17 a § om blod- och urinprov – får det i den behandlingsplan eller motsvarande som ligger till grund för den frivilliga vården anges vad som gäller för vistelsen och vilka konsekvenserna blir om den unge bryter mot dessa villkor (prop. 2000/01:80 s. 118 f.).

Särskilda befogenheter enligt 15 a, 15 b, 15 c och 17 a §§

Enligt remissen ändras 15 a, 15 b, 15 c och 17 a §§ bl.a. för att tydliggöra att de endast gäller dem som vårdas på någon grund som anges i 3 §. Enligt remissen är det också så de har tillämpats av SiS.

Övriga paragrafer som i dag reglerar särskilda befogenheter (15, 16, 17 och 19 §§) gäller den ”som omfattas av bestämmelserna i 15 §”, dvs. den som vårdas på någon grund som anges i 3 § (eget beteende) och vistas på ett särskilt ungdomshem. Bestämmelserna i 15 a, 15 b, 15 c och 17 a §§ har ingen sådan begränsning utan gäller ”den intagne”. De infördes år 2001 då 26–28 §§ i 1981 års socialtjänstförordning i princip ordagrant flyttades över till LVU och skyldigheten att lämna bl.a. urinprov lagreglerades. Förordningsbestämmelserna – som samtliga avsåg ”den intagne” gällde vid tidpunkten för lagändringen (SFS 1993:751) unga som vårdades i ett särskilt ungdomshem, dvs. även dem som vårdades på någon grund som anges i 2 § (olämplig miljö). Det redovisas i förarbetena inga överväganden i frågan för vilka unga de nya bestämmelserna skulle gälla (prop. 2000/01:80). Mot den bakgrunden kan bestämmelserna i 15 a, 15 b, 15 c och 17 a §§ inte förstås på annat sätt än att de även gäller för unga som vårdas på någon grund som anges i 2 §.

Lagrådet instämmer således inte i den i remissen redovisade bedömningen att det är fråga om att tydliggöra något som redan gäller men har ingen erinran mot att paragraferna ändras så att regleringen rörande de särskilda befogenheterna blir tydlig och enhetlig och att de anpassas till hur de tillämpas i praktiken.

Lagrådet tillstyrker alltså att 15 a, 15 b, 15 c och 17 a §§ ändras så att de bara ska gälla i fråga om någon som omfattas av bestämmelserna i 15 § och förordar att uttrycket ”den intagne” i dessa paragrafer, så långt det är möjligt, ersätts med det i LVU genomgående använda uttrycket ”den unge”.

Synpunkter på de olika paragraferna

12 a §

Första stycket kan förenklas och andra stycket lämpligen inledas på samma sätt som nuvarande 12 § tredje stycket enligt följande.

Om den unge är placerad på ett särskilt ungdomshem och vårdas på sjukhus, ska verksamhetschefen vid vårdenheten genast underrätta Statens institutionsstyrelse om den unge önskar lämna eller redan har lämnat vårdenheten.

Får någon som tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen och är verksam vid ett särskilt ungdomshem kännedom om att den unge har en sådan smittsam sjukdom som enligt 1 kap. 3 § andra stycket smittskyddslagen (2004:168) utgör en allmänfarlig sjukdom, ska Statens institutionsstyrelse underrättas, om det inte står klart att det inte finns någon risk för smittspridning.

15 a §

Paragrafens första mening behandlar, till skillnad från övriga bestämmelser som gäller särskilda befogenheter, en rättighet – inte en skyldighet – för den unge och gäller inte bara dem som vistas i ett särskilt ungdomshem på någon grund som anges i 3 §. Remissförslaget har i denna del utformats med den utgångspunkten.

Enligt remissen ska första meningen gälla inte bara dem som vårdas på någon grund som anges i 2 och 3 §§ utan även dem som behandlas frivilligt på ett särskilt ungdomshem. En bestämmelse som är utformad enligt remissförslaget – ”Den som vårdas på ett särskilt ungdomshem” – kan per definition inte gälla frivilligvården eftersom LVU:s bestämmelser endast kan, och bör, gälla dem som vårdas enligt någon grund som anges i 2 eller 3 §, se Lagrådets inledande synpunkter till LVU.

Enligt Lagrådets mening har den nuvarande första meningen fått en olycklig placering. Bestämmelser som är placerade efter rubriken Särskilda befogenheter (se rubriken före 15 §) bör inte behandla de ungas rättigheter och bör enbart ta sikte på unga som omfattas av bestämmelserna i 15 § (dvs. unga som vårdas på grund av eget beteende och vistas i ett särskilt ungdomshem). Första meningen i första stycket bör därför flyttas till de bestämmelser som gäller vården (jfr rubriken Vården före 10 §) och därmed gälla även dem som vårdas på någon grund som anges i 2 § (men inte frivilligvården). Den kan förslagsvis placeras i en ny 14 b § med följande lydelse.

(14 b §) Den som vårdas vid ett särskilt ungdomshem har rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster, ta emot besök samt vistas utanför hemmet i den utsträckning det är lämpligt.

Återstoden av paragrafen blir tydligare om bestämmelserna i fjärde stycket kortas ner och flyttas till första stycket. Det bör förtydligas att även remissens andra stycke endast gäller unga som omfattas av bestämmelserna i 15 §. Lagrådet föreslår att paragrafen, med vissa ytterligare redaktionella ändringar, formuleras enligt följande.

För den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster och ta emot besök vägras eller begränsas om vården eller ordningen vid hemmet annars äventyras. Ett sådant beslut får gälla i högst 14 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas. En vistelse utanför hemmet ska avse en på förhand bestämd tid, dock högst fyra veckor.

Beslut om inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök samt beslut om vistelse utanför hemmet fattas av Statens institutionsstyrelse. Beslut om vistelse utanför hemmet ska fattas efter samråd med socialnämnden.

15 b §

Det kan övervägas att i första stycket lägga till uttrycket "vård vid läsbar enhet" inom parentes, bl.a. eftersom det hänvisas till sådan

vård på andra ställen, t.ex. i 42 § och i förslaget till lag om ändring i lagen om allmänna förvaltningsdomstolar. Jfr även att uttrycket "vård i enskildhet" förekommer inom parentes i 15 d §.

Det nya tredje stycket om att den unge ska ges möjlighet att vistas utomhus m.m. kan kortas ner och bör placeras som ett nytt andra stycke eftersom bestämmelsen är tillämplig från första dagen medan regleringen i remissens andra stycke om vistelse i öppnare former gäller först efter två månader.

Lagrådet föreslår att paragrafen, med vissa ytterligare redaktionella ändringar, ges följande lydelse.

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får beredas vård vid en enhet inom hemmet som är låsbar eller på något annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn (vård vid låsbar enhet),

1. om det är nödvändigt med hänsyn till den unges eller andras säkerhet, eller

2. om det är nödvändigt för att förhindra att den unge avviker eller för att i övrigt genomföra vården.

Den som vårdas vid en låsbar enhet ska ges möjlighet att dagligen vistas utomhus och att ägna sig åt fysisk aktivitet eller någon fritidssysselsättning.

Vård vid en låsbar enhet får pågå under högst två månader i följd. Om särskilda behandlingsskäl föranleder det, får dock vården pågå längre tid, förutsatt att någon av de omständigheter som anges i första stycket fortfarande gäller och att den intagne samtidigt ges möjlighet till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet.

15 c §

Det kan övervägas att i första stycket sätta uttrycket "vård i avskildhet" inom parentes för att markera att det är fråga om vård och inte någon sorts "bestraffning" och att åtgärden ska användas på ett sätt som gynnar vården. För det talar även att uttrycket "vård i enskildhet" förekommer inom parentes i den nästföljande paragrafen och med hänsyn till att det uttrycket används på andra ställen i lagen. Se också Lagrådets förslag vid 15 b §.

”Avskiljning” förefaller av remissen att döma vara ett inom vården vanligt förekommande arbetsnamn på vård i avskildhet. Ordet är mindre lämpligt i lagtext. Lagrådet förordar att nuvarande lydelse av andra stycket behålls i denna del och att paragrafen, med vissa ytterligare redaktionella ändringar, ges följande lydelse.

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får, om det är särskilt påkallat på grund av att den unge uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, hållas i avskildhet (vård i avskildhet). Den unge ska då stå under fortlöpande uppsikt av personalen och ha möjlighet att tillkalla personal. Han eller hon får inte vårdas i avskildhet längre tid än vad som är oundgängligen nödvändigt och inte i något fall under längre tid än fyra timmar i följd.

En läkare eller sjuksköterska ska skyndsamt yttra sig om varje åtgärd som vidtas enligt första stycket. Om läkaren eller sjuksköterskan begär det, ska åtgärden genast avbrytas.

15 d §

Ordet ”intagen” bör utmönstras i första stycket. Paragrafen kan formuleras enligt följande.

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får, om det krävs med hänsyn till hans eller hennes speciella behov av vård eller säkerhet eller säkerheten vid hemmet, hindras från att träffa andra som vårdas där (vård i enskildhet).

Vård i enskildhet ska vara anpassad efter den unges individuella vårdbehov.

En fråga om vård i enskildhet ska prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning.

16 §

Enligt remissen syftar den föreslagna ändringen till att bestämmelserna ska gälla alla och även den som frivilligt vårdas på ett särskilt ungdomshem. Lagrådet avstyrker förslaget och förordar

att 16 § behålls i uppräknningen i 18 §, se Lagrådets inledande synpunkter till LVU.

17 §

Lagrådet föreslår att första och tredje styckena justeras och att paragrafen formuleras enligt följande.

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får, om det behövs, kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas vid ankomst till hemmet för kontroll av att han eller hon inte bär på sig något som enligt 16 § inte får innehas. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom ska påträffas hos honom eller henne.

En kroppsvisitation eller en ytlig kroppsbesiktning ska genomföras i närvaro av ett vittne om inte den unge avstår från den rätten.

Den unge ska tillfrågas om han eller hon önskar att någon särskild person ur personalen genomför eller närvarar vid kroppsvisitationen eller den ytliga kroppsbesiktningen. Den unges önskemål ska så långt det är möjligt tillgodoses.

All den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas vid kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning.

17 a §

Det i remissen använda uttrycket "vid behov" kan inte användas i fråga om en reglering som innebär att den unge är skyldig att göra något. Lagrådet föreslår att det uttrycket ersätts med en ny andra mening i första stycket. Andra stycket kan kortas ner. Lagrådet föreslår att paragrafen, med vissa ytterligare redaktionella ändringar, ges följande lydelse.

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att vid ankomsten till hemmet lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen

(1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. Den unge får uppmanas att lämna prov endast om det finns anledning till det.

Första stycket första meningen gäller också om det under vistelsen i hemmet kan misstänkas att den unge är påverkad av någon sådan dryck eller vara eller något sådant medel som anges i första stycket.

17 b §

Lagrådet föreslår att paragrafen förtydligas och anpassas till hur 32 b § LVM är utformad enligt följande.

Om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet, får bostadsrum och andra slutna förvaringsställen som disponeras av någon som omfattas av bestämmelserna i 15 § undersökas (rumsvisitation). En rumsvisitation får endast utföras för att söka efter föremål som den unge inte får inneha enligt 16 §.

En rumsvisitation ska genomföras i närvaro av ett vittne. All den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas.

17 c §

Den föreslagna regleringen för skyddsvisitationer – som enligt remissen endast får utföras med hjälp av en metalldetektor eller liknande anordning – utgör en lindrigare form av kroppsvisitation och liknar den säkerhetskontroll som t.ex. regleras i lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol. Lagrådet ifrågasätter det lämpliga i att här införa ett nytt begrepp och förordar att den inarbetade begreppet säkerhetskontroll används.

Eftersom en sådan kontroll enligt remissförslaget bara får utföras på den som omfattas av 15 § får bestämmelsen anses ha en naturlig placering bland bestämmelserna om särskilda befogenheter.

Det bör av lagtexten framgå att det är fråga om säkerhetskontroll med metalldetektor eller annan liknande anordning (jfr 5 § i 1981 års

lag). Remissförslagets tredje stycke är inte motiverat när det gäller säkerhetskontroller.

Lagrådet föreslår att paragrafen formuleras enligt följande (angående sista meningen, jfr Lagrådets förslag vid 17 b §).

Om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet, får säkerhetskontroll genomföras med metalldetektor eller annan liknande anordning på de särskilda ungdomshem som Statens institutionsstyrelse bestämmer. Det ska för varje särskilt ungdomshem anges i vilka situationer kontroller får genomföras. Sådan kontroll får bara genomföras på unga som omfattas av bestämmelserna i 15 § för att söka efter föremål som den unge inte får inneha enligt 16 §.

18 §

Se Lagrådets inledande synpunkter till LVU om att 16 § bör behållas i uppräkningsdelen och att Lagrådet godtar att uppräkningsdelen kompletteras enligt förslaget.

20 a §

I uppräkningsdelen ingår även nya 17 c §. Säkerhetskontroll är ingen sådan tvångsåtgärd som i övrigt behandlas i paragrafen. Lagrådet föreslår därför att ordet Tvångsåtgärder i paragrafen ersätts med Åtgärder.

20 c §

Första stycket 1 bör lyda "vård i avskildhet enligt 15 c §", se Lagrådets synpunkter vid den paragrafen. I andra stycket kan uttrycket "sina åsikter" lämpligen ersättas med "sin uppfattning".

20 d §

I vilken form och hur ofta SiS ska underrätta Inspektionen för vård och omsorg om olika beslut behöver regleras. Att redovisningen ska ske "på aggregerad nivå" – en formulering som inte lämpar sig i lagtext – ger inte tillräckligt besked. Underrättelseskyldigheten bör regleras i förordning och denna paragraf utgå.

39 §

De redaktionella ändringar som gjorts i första stycket är mindre lämpliga. Nuvarande lydelse bör behållas.

42 §

Första stycket 2 bör inledas med "vård vid låsbar enhet enligt 15 b §", se Lagrådets synpunkter vid 15 b §.

Första stycket 5 bör lyda "rumsvisitation enligt 17 b §".

Förslaget till lag om ändring i lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård

17 §

Det kan övervägas att i första stycket tillfoga uttrycket "vård i avskildhet" inom parentes, jfr Lagrådets synpunkter vid 18 c § och "vård i enskildhet" i 14 a §. Andra stycket bör formuleras på samma sätt som 15 c § andra stycket LVU, se Lagrådets synpunkter vid den paragrafen.

17 a §

Lagrådet hänvisar till vad som anförts vid 17 a § LVU och 32 a § LVM och föreslår att paragrafen formuleras enligt följande.

Den dömde är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att vid ankomsten till det särskilda ungdomshemmet lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. Den dömde får uppmanas att lämna prov endast om det finns anledning till det.

Första stycket första meningen gäller också om det under verkställigheten kan misstänkas att den dömde är påverkad av någon sådan dryck eller vara eller något sådant medel som anges i första stycket.

18 c §

I första stycket 1 bör ordet "avskiljning" ersättas med "vård i avskildhet enligt 17 §", jfr Lagrådets synpunkter vid 17 §. I första stycket 2 och 3 bör hänvisningarna till LVU ersättas med en hänvisning till 15 § i förevarande lag. I andra stycket kan uttrycket "sina åsikter" lämpligen ersättas med "sin uppfattning", jfr Lagrådets synpunkter vid 20 c § LVU.

18 d §

Lagrådet hänvisar till vad Lagrådet anført i fråga om 20 d § LVU om att paragrafen bör utgå och underrättelseskyldigheten regleras i förordning.

Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran, se Lagrådets synpunkter vid lagförslag 1.